

Harmonium - zapomenutý koncertní nástroj

Mgr. art. Ondřej Mucha, DiS.

koncertní umělec

zakladatel a ředitel HARMONIUM - HISTORIE první soukromé expozice harmonií v České republice

PROSTĚJOV

Charakteristika nástroje

- **vzduchový klávesový vícehlasý hudební nástroj**

- skříň
- šlapací pedály
- měchy
- vzdušnice
- kovové jazýčky
- mechanika
- klaviatura
- rejstříková táhla

- **dělená klaviatura**

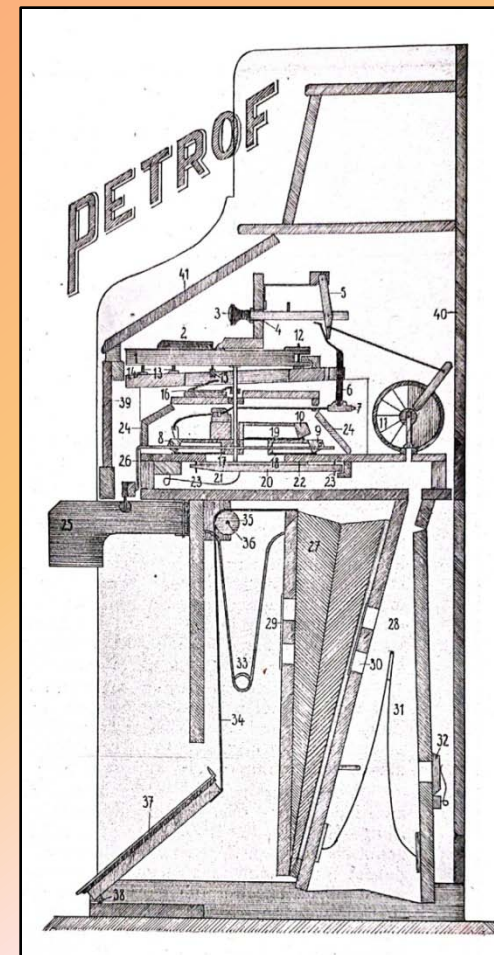
- *bas / diskant*

- **dělené rejstříky tzv. hry**

- *bas / diskant*

- **polohy rejstříků**

- 16' 8' 4' 2' (*bas / diskant*)
- 32' diskant

Státní oblastní archiv v Hradci Králové,
Archivní oddělení Hradec Králové,
Fond Antonín Petrof, továrna na piana,
Hradec Králové

Historie nástroje

- **Gabriel Josef Gierné**
 - orgue expressiv r. 1810
- **Klávesové hudební nástroje s průraznými jazýčky**
 - fysharmonika
 - melodeon
- **Alexandre-François Debain (1809 - 1877)**
 - harmonium
 - rejstříková hra
 - patent r. 1840
- **Jacob Alexandre (1804 - 1876)**
 - sací systém r. 1835 ?
 - uvedení a zdokonalení sacího systému *Mason & Hamlin USA*

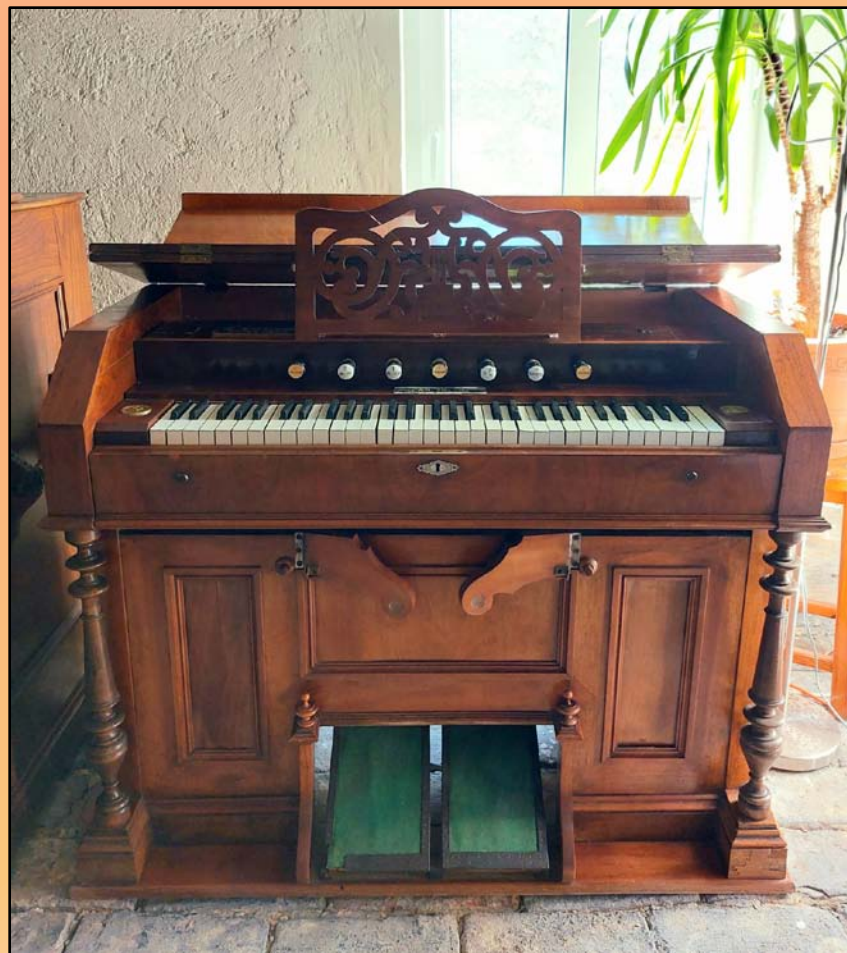
*Schiedmayer Stuttgart, 80. - 90. léta 19. století
Expozice HARMONIUM - HISTORIE Prostějov*

*Alexandre-François Debain, r.1866
Expozice HARMONIUM - HISTORIE
Prostějov*

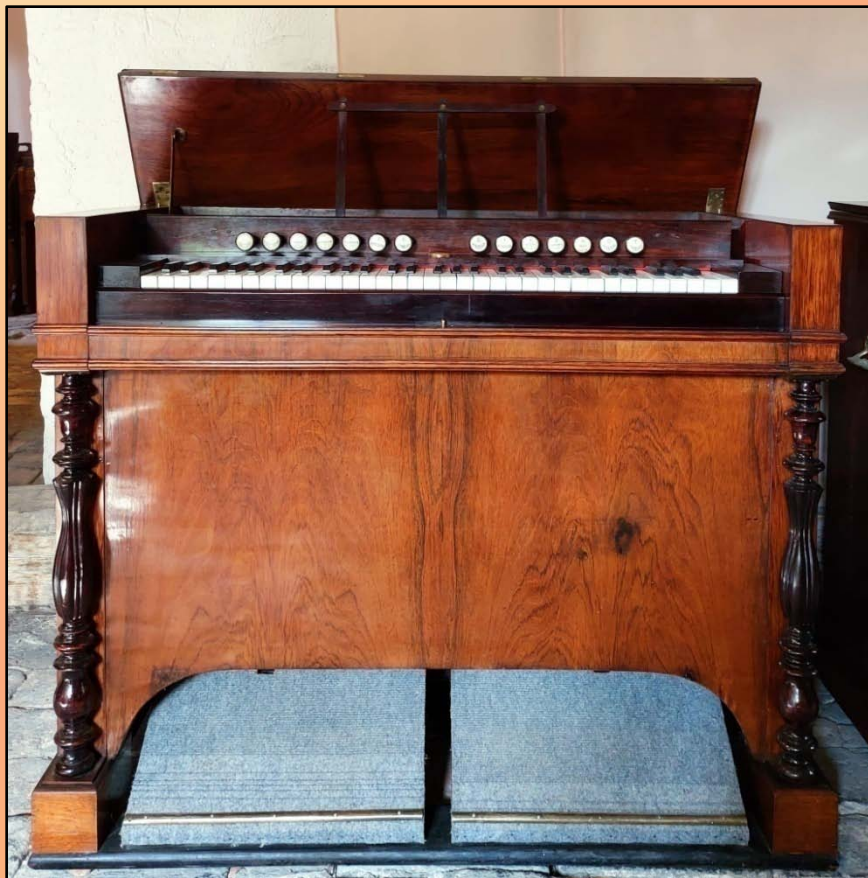
Konstrukční typy harmonií I.

- **Evropský - tlakový systém**
 - mohutné skříně
 - rozsah C - c''''
 - vzduch tlačí na jazýčky
 - nosný zvuk
 - kolenové páky
 - Expression
 - Percussion
 - Prolongement
 - Tremblant / Tremolo

*Jan Tuček Kutná Hora, 90. léta 19. století
Expozice HARMONIUM - HISTORIE Prostějov*

Evropská tlaková harmonia

*Alexandre-François Debain, r.1866
Expozice HARMONIUM - HISTORIE Prostějov*

*Schiedmayer Harmonium, Schiedmayer Pianofortefabrik Stuttgart
r. 1905 - 1910
Expozice HARMONIUM - HISTORIE Prostějov*

Peter Titz in Wien

(1823 - 1873)

výrobní číslo 1296

Dochovaná část harmonia tohoto významného vídeňského stavitele pochází z 50. let 19. století.

Toto rané dílo patří mezi nejstarší dochované práce Petera Titze.

Expozice HARMONIUM - HISTORIE Prostějov

*Peter Titz Nachfolger in Wien
raný nástroj Teofila Kotykiewicze, r. 1879
Expozice HARMONIUM - HISTORIE Prostějov*

*K. u K. Hof-Harmonium Fabrikant Kotykiewicz Wien, r. 1917
dvoumanuálové koncertní harmonium
Expozice HARMONIUM - HISTORIE Prostějov*

Česká tlaková harmonia

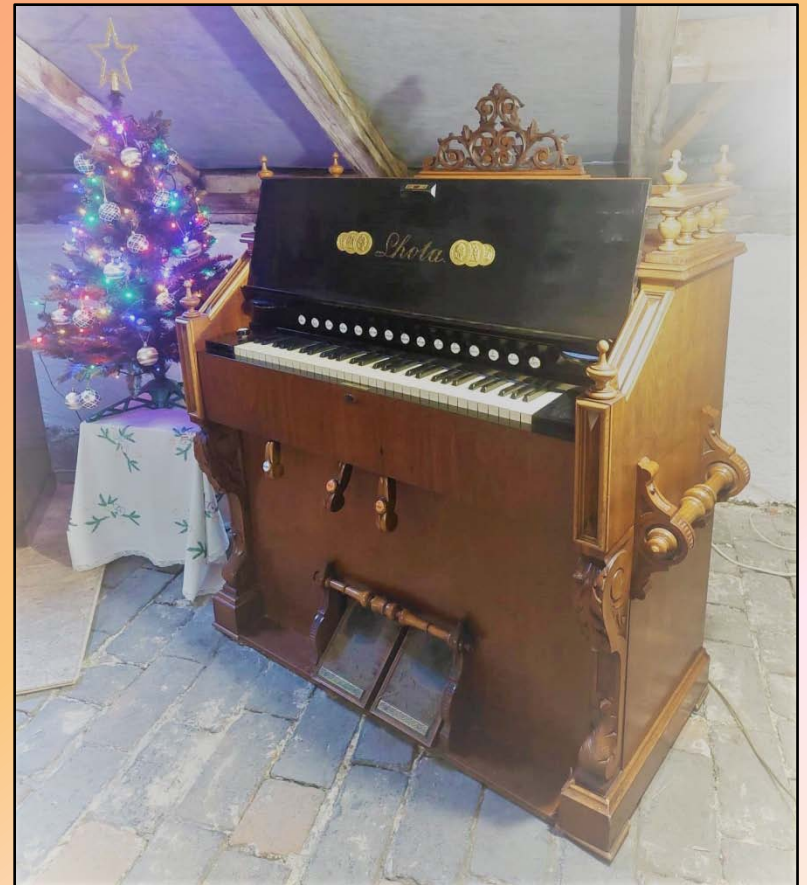
Alois Hugo Lhota
(1852 - 1891)

první česká továrna na stavbu harmonií
Hradec Králové

Firma zanikla dne 31. prosince 1904

*Alois Hugo Lhota Hradec Králové
firemní štítek 90. léta 19. století
Expozice HARMONIUM - HISTORIE Prostějov*

*Alois Hugo Lhota Hradec Králové, 90. léta 19. století
Expozice HARMONIUM - HISTORIE Prostějov*

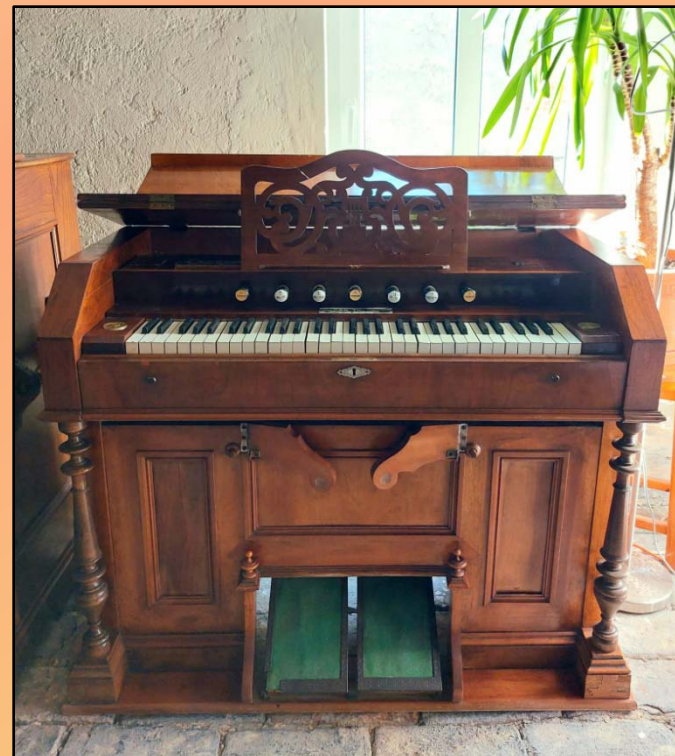
*Josef Vanický Třebechovice pod Orebem, 90. léta 19. století
konstrukčně atypické harmonium s mimořádně bohatými řezbami
Expozice HARMONIUM - HISTORIE Prostějov*

Jan Tuček
(1842 - 1913)

první česká továrna na stavbu varhan a harmonií
Kutná Hora

*Jan Tuček Kutná Hora, 90. léta 19. století
Expozice HARMONIUM - HISTORIE Prostějov*

*Jan Tuček Kutná Hora, 90. léta 19. století
Expozice HARMONIUM - HISTORIE Prostějov*

*Gebrüder Rieger in Jaegerndorf oest. Schlesien, 80. léta 19. století
Expozice HARMONIUM - HISTORIE Prostějov*

*Karl Neusser Neutitschein, přelom 19. - 20. století
Expozice HARMONIUM - HISTORIE Prostějov*

*B. F. Čápek Polička, 90. léta 19. století
Expozice HARMONIUM - HISTORIE Prostějov*

Konstrukční typy harmonií II.

- **Americký - sací systém**
 - zdobené skříně
 - zlacené řezby
 - zobené nádstavby se zrcadlem
 - zdobené nádstavby s atrapami píšťal
 - rozsah F - f'''
 - vzduch je sán přes jazýčky
 - jemný zvuk
 - kolenové páky
 - Spojky
 - Vox humana / Tremolo

*Chicago Cottage Organ Co., 90. léta 19. století
Expozice HARMONIUM - HISTORIE Prostějov*

Americká sací harmonia

*Wilcox & White USA / Jan Tuček Kutná Hora, r. 1900 - 1907
Expozice HARMONIUM - HISTORIE Prostějov*

*Salonní harmonia
Chicago Cottage Organ Co., 90. léta 19. století
Chicago Cottage, The Gable Company Chicago, USA r. 1905
Estey Organ Co. Brattleborn , Vt. USA, 80. léta 19. století
Expozice HARMONIUM - HISTORIE Prostějov*

Prodejci amerických harmonií

Vincenc Micko
významný pražský obchodník s hudebninami
Estey Organ Co. Brattleborn, Vt. USA, 90. léta 19. století
Expozice HARMONIUM - HISTORIE Prostějov

František Rauch
obchodník s hudebninami v Plzni
Chicago Cottage, The Gable Company Chicago, USA r. 1905
Expozice HARMONIUM - HISTORIE Prostějov

Evropská sací harmonia

*M. Hörügel Leipzig, Červený kostel v Olomouci
nástroj je zapůjčen z expozice HARMONIUM - HISTORIE
k trvalému využití*

*Max Horn Zwickau s akordickou klaviaturou
Expozice HARMONIUM - HISTORIE Prostějov*

M. Hörügel Leipzig, Červený kostel v Olomouci

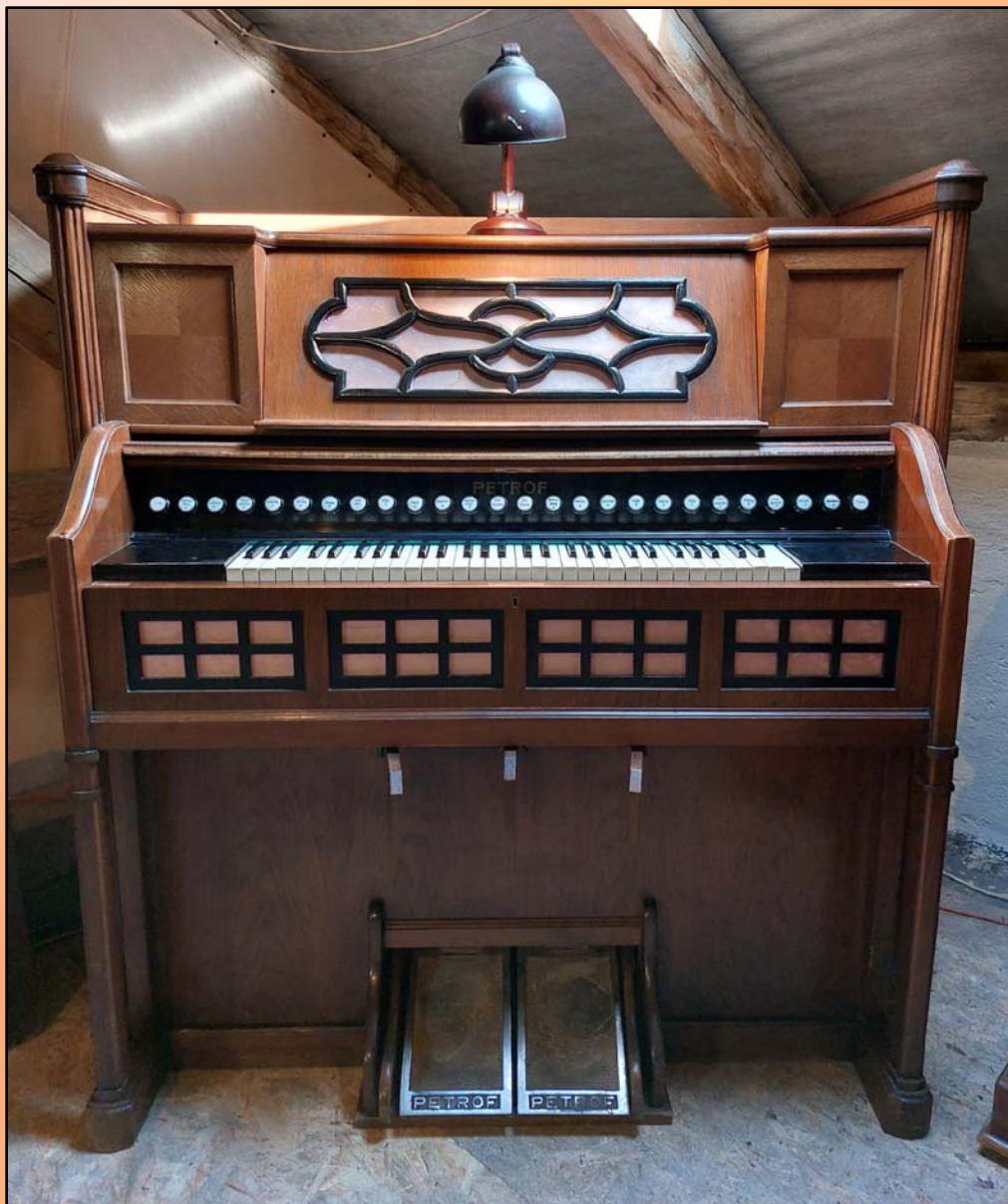
Česká sací harmonia

*Alois Hugo Lhota Hradec Králové, r. 1900 - 1904 ?
Expozice HARMONIUM - HISTORIE Prostějov*

*R. Pajkr & spol. Hradec Králové, r. 1924
Expozice HARMONIUM - HISTORIE Prostějov*

*Petrof model VII., r. 1940
Expozice HARMONIUM - HISTORIE Prostějov*

Petrof model VII.

největší jednomanuálové harmonium firmy Petrof

Rejstříková dispozice

Forte

Subbass dolce 16´

Subbass 16´

Harpe Aeoline 2´

Cornettino 2´

Gamba 8´

Tumpet 8´

Vola dolce 4´

Viola 4´

Fagott 16´

Diapasonn 8´

Diapason dolce 8´

Vox humana

Okt. Copula

Melodia dolce 8´

Melodia 8´

Clarinette 16´

Flute 4´

Šalmaj 8´

Oboe 8´

Vox coelestis 8´

Violine 8´

Hare aeoline 8´

Piccolo 2´

Saxophon 8´

Forte

Prolongement s vypouštěčem

Rejstřík pro zapojení plného stroje

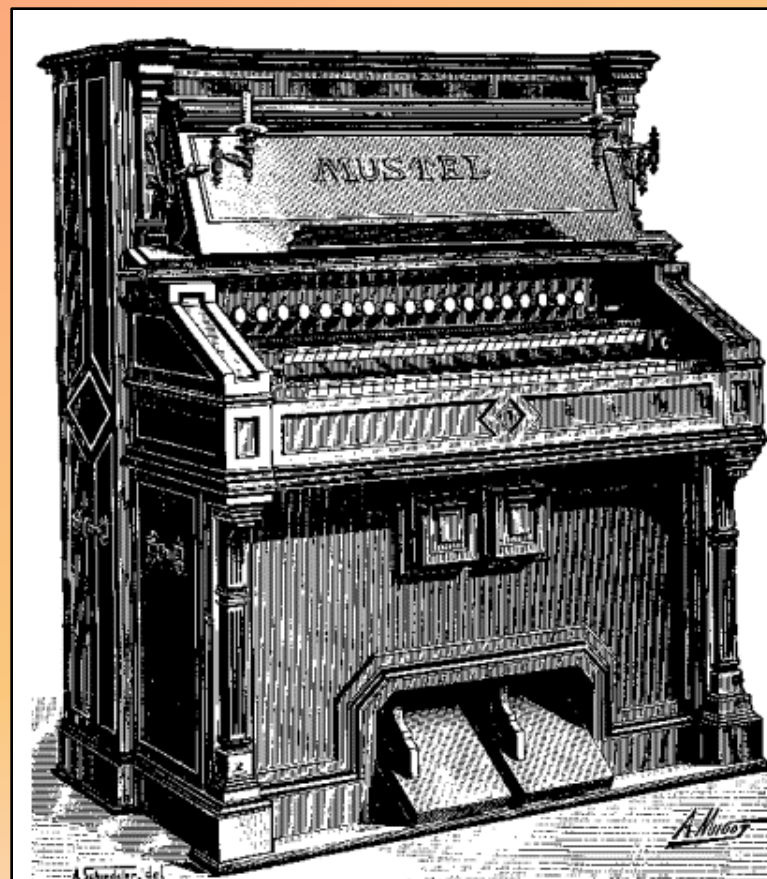
3 kolenové páky

25 rejstříků 7 + 1/5 hry

Rozsah manuálu: F - f''''

Umělecké harmonium

- V. Mustel Paris
- nejdokonalejší typ harmonia
- jeden manuál / dva manuály
- Percussion, Prolongement, Métaphone, pneumatické forte, dvojitá exprese
- velký počet her v polohách 16' 8' 4' 2' 32'

Pedálové harmonium

- **Jazýčkové varhany**

- jeden manuál / dva manuály / tři manuály

- rozsah manuálu C - c''''

- rozsah pedálu C - d' / C - f'

- zasunovací pedálová klaviatura

- průběžné rejstříky v poloze 32' 16' 8' 4' 2'

- spojky

- kolektivy / pistony P MF F PL

- žaluzie

- páka pro kalkanta / ventilátor

*Josef Vanický Třebechovice pod Orebem, 90. léta 19. století
Jednomanuálové harmonium se zasunujícím pedálem
Expozice HARMONIUM - HISTORIE Prostějov*

*Petrof, r. 1940
dvoumanuálové harmonium s pedálem
hrací traktura mechanická - rejstříková traktura pneumatická
Expozice HARMONIUM - HISTORIE Prostějov*

Významní stavitelé a firmy

- **Evropa**

- Francie - *Alexandre-François Debain, V. Mustel, Alexandre Père et Fils*
- Německo - *Schiedmayer, Trayser, Mannborg*
- Rakousko - *Jacob Deutschmann, Peter Titz, Teofil Kotykiewicz*

- **Amerika**

- USA - *Mason & Hamlin, Estey, Chicago, Packard*
- Kanada - *D. W. Karn, W. Doherty, W. Bell, Dominion*

- **Čechy**

- *Alois Hugo Lhota, Rudolf Pajkr, Josef Vanický, Petrof*
- *Jan Tuček, Josef Melzer, Gebrüder Rieger, Lidl & Velík*
- *Bratři Paštikové, Bratři Braunerové, František Fabiánek, Bedřich Čápek, Karl Neusser*

Umístění harmonia

- **Koncertní sály a salony**
 - koncertní sólová hra, doprovod sólistů, součást orchestru
- **Školy**
 - výuka hudební výchovy, doprovod školního sboru
- **Církevní instituce**
 - doprovod liturgie, doprovod chrámového sboru
- **Domácnosti**
 - domácí koncerty, cvičný nástroj, dekorace interiéru

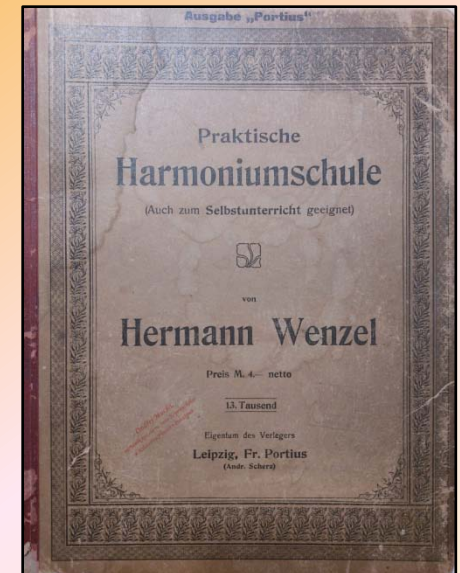
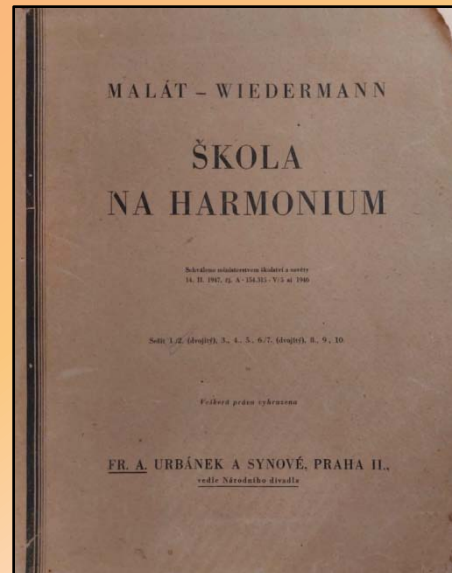
Významní skladatelé

• Rozsáhlá literatura

- Francie - C. Franck, A. Guilmant, Ch. M. Widor, C. Saint-Saëns
- Německo - S. Karg-Elert, R. Strauss
- Rakousko - G. Mahler, A. Schönberg
- Čechy - A. Dvořák, B. Smetana, J. Malát, V. Říhový, B. A. Wiedermann

• Školy hry na harmonium

- J. Malát - B. A. Wiedermann
Škola na harmonium
- Hermann Wenzel
Harmoniums Schule

Čeští hráči na harmonium

- **Josef Klička (1855 - 1937)**
 - varhaník, hudební skladatel, profesor konzervatoře a Mistrovské školy v Praze
- **Bedřich Antonín Wiedermann (1883 - 1951)**
 - varhaník, hudební skladatel, profesor konzervatoře a AMU v Praze
- **Miroslav Kampelsheimer (1907 - 1968)**
 - varhaník, profesor konzervatoře a AMU v Praze
- **Ondřej Mucha (1986)**
 - varhaník, zakladatel a ředitel HARMONIUM - HISTORIE v Prostějově

Postupný úpadek harmonia

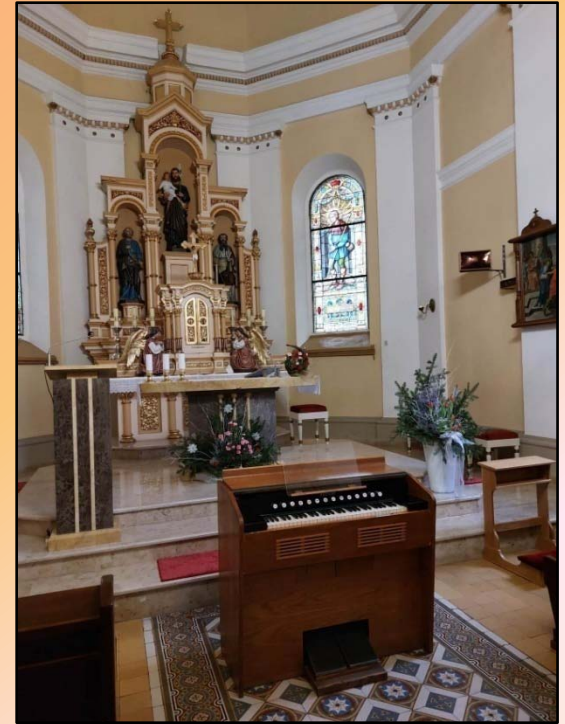
- první polovina 20. století
- vznik prvních elektrofonických hudebních nástrojů
- Hammondovy varhany
- další vývoj elektrofonických hudebních nástrojů

Harmonium v Československu po II. světové válce

- zánik firem
- Petrof
- Rieger-Kloss

*Petrof s transpozitérem, 50. léta 20. století
Expozice HARMONIUM - HISTORIE Prostějov*

*Petrof s transpozitérem, 60. léta 20. století
Expozice HARMONIUM - HISTORIE Prostějov*

Harmonium v Evropě po II. světové válce

*Lindholm, 70. - 80. léta 20. století
Brodek u Prostějova - kostel Povýšení sv. Kříže
Expozice HARMONIUM - HISTORIE Prostějov*

Renesance harmonia

- **Muzea a stálé expozice**

- Amerika
- Evropa
- Česká republika
 - HARMONIUM - HISTORIE
první soukromá expozice harmonií v České republice
Ondřej Mucha & Jan Tomanek
Prostějov
www.harmonium-historie.cz

- **Koncerty**

- Amerika
- Francie
- Německo
- Polsko
- Česká republika
 - Ondřej Mucha *první český koncertní hráč na harmonium v 21. století*

*HARMONIUM - HISTORIE
první soukromá expozice harmonií v České republice
Ondřej Mucha & Jan Tomanek
Prostějov
první část expozice*

Literatura

- MODR, Antonín. *Hudební nástroje*. 7. vydání. Praha 1: Supraphon, 1982.
- CMÍRAL, Adolf. *Základní pojmy hudební*. 8. vydání. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1967.
- BARVÍK, MALÁT a TAUŠ. *Stručný hudební slovník*. 5. přeprac. a doplněné vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, n. p., 1960.
- WENZEL, Hermann. *Praktische Harmoniumschule*. Leipzig: Fr. Portius.
- MALÁT a WIEDERMANN. *Škola na harmonium*. VII. vydání. Praha: Fr. A. Urbánek, 1947.
- ŘÍHOVSKÝ, Vojtěch. *Album pro harmonium op. 75*. Praha: Mojmir Urbánek, c1919.
- Státní oblastní archiv v Hradci Králové,
Archivní oddělení Hradec Králové,
Fond Antonín Petrof, továrna na piana, Hradec Králové
- Kunstharmonium. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation [cit. 2023-10-17]. Dostupné z: <https://de.wikipedia.org/wiki/Kunstharmonium>
- Soukromý archiv Ondřeje Muchy
- Soukromý archiv HARMONIUM - HISTORIE

Děkuji Vám za pozornost